

WARTOŚĆ AKTYWÓW BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH A ICH SYTUACJA FINANSOWA

Stanisław Bagiński, Aleksandra Perek

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Kierownik: prof. dr hab. Henryk Runowski

Słowa kluczowe: koncentracja aktywów, fundusze własne, płynność, wypłacalność, rentowność
Key words: concentration of assets, own funds, liquidity, solvency, profitability

S y n o p s i s. Przedstawiono zmiany w sytuacji finansowej banków spółdzielczych w latach 2005-2011 z uwzględnieniem różnic wynikających z wielkości banków mierzonej wartością aktywów. W badaniu wykorzystano dane liczbowe zawarte w sprawozdaniach finansowych 574 banków spółdzielczych, opublikowanych w „Monitorze Spółdzielczym B”. W całym okresie badawczym funkcjonowanie banków spółdzielczych było bezpieczne, stabilne i rentowne. Cały sektor banków spółdzielczych charakteryzował się umiarkowanym zróżnicowaniem (koncentracją) aktywów. Pomimo tego, wielkość banku mierzona wartością aktywów różnicuje ich sytuację finansową. Duże banki cechuje bardziej dynamiczny rozwój, mniejsza rentowność aktywów i większy zwrot na kapitale. Małe banki charakteryzują się większym udziałem funduszy własnych w sumie bilansowej oraz wyższymi wskaźnikami wypłacalności. Osiągały one większy zwrot z aktywów, bo miały większą marżę procentową i prowadziły działalność przy mniejszych kosztach odsetkowych.

WSTĘP

Na koniec 2010 roku w Polsce funkcjonowało 646 banków, w tym 70 banków komercyjnych (49 banków i 21 oddziałów instytucji kredytowych) oraz 576 banków spółdzielczych. Banki spółdzielcze na koniec 2010 roku posiadały 3864 placówki bankowe (27% ogólnej liczby placówek bankowych w Polsce) i zatrudniały ponad 32 tys. pracowników, co stanowiło około 18% ogólnego zatrudnienia w całym sektorze bankowym. Ich udział w sumie bilansowej systemu bankowego wynosił około 6%, ale udział w obsłudze klientów detalicznych banków był ponad dwa razy wyższy. Udzielały one 2/3 wszystkich kredytów rolniczych i obsługiwały 75% wszystkich gmin. W wyniku konsolidacji na koniec 2011 roku liczba banków spółdzielczych uległa nieznacznemu zmniejszeniu i wynosiła 574.

Zgodnie z przyjętymi w Polsce uregulowaniami prawnymi działalność banków spółdzielczych podlega ograniczeniom podmiotowym (zawężenie dostępności transakcji do określonej grupy klientów), przedmiotowym (katalog wykonywanych czynności) i terytorialnym [*Ustawa ... Dz.U. 2001.119.1252*].

Bank spółdzielczy prowadzi działalność na ograniczonym terenie, którego obszar zależy od wartości funduszy własnych. Bank posiadający fundusze własne na poziomie 1 mln euro prowadzi działalność na terenie jednego powiatu, a za zgodą banku zrzeszającego – także na terenie sąsiednich powiatów. Jednostka mająca fundusze własne na poziomie wyższym niż 1 mln euro, ale niższym niż 5 mln euro może prowadzić działalność na terenie województwa. Fundusze własne o wartości ponad 5 mln euro pozwalają na prowadzenie działalności na terenie całego kraju.

Banki spółdzielcze oferują szeroką paletę produktów bankowych, ale bez instrumentów pochodnych i zasadniczo bez produktów bankowości inwestycyjnej. Takie czynności bankowe, jak udzielanie kredytów i pożyczek, w tym konsumenckich, udzielanie i potwierdzanie poręczeń oraz gwarancji bankowych, banki spółdzielcze mogą wykonywać z osobami fizycznymi zamieszkującymi lub prowadzącymi firmę na terenie działania banku spółdzielczego lub z osobami prawnymi i jednostkami organizacyjnymi niemającymi osobowości prawnej, ale ze zdolnością prawną, mającymi swoją siedzibę lub jednostki organizacyjne na terenie działania banku spółdzielczego.

Banki spółdzielcze jako lokalne bądź regionalne instytucje kredytowe działają także na obszarach peryferyjnych i na terenach o niskiej aktywności gospodarczej – nieatrakcyjnych dla banków komercyjnych, udzielając kredytów również osobom i firmom o niskich dochodach. Przyczyniają się więc do utrzymania istniejących i tworzenia nowych miejsc pracy oraz ograniczenia liczby osób wykluczonych z rynku finansowego. Ponadto, same banki spółdzielcze są atrakcyjnymi pracodawcami w swoim regionie.

Jedną z wielkości obrazujących rozwój i ekspansję banków jest poziom aktywów. Aktywami banku określa się zwykle zasoby majątkowe kontrolowane przez bank (nie muszą być jego własnością), o wiarygodnie określonej wartości, powstałe na skutek przeszłych zdarzeń, generujące w przyszłości korzyści ekonomiczne. Aktywa bankowe, podobnie jak aktywa każdego przedsiębiorstwa, odzwierciedlają kierunki lokowania zgromadzonych zasobów finansowych – wskazują na sposób zagospodarowania kapitału bankowego. Kapitał ten (zgromadzone zasoby finansowe) banki rejestrują w pasywach bilansu [Pyka i in. 2012, s. 7].

W latach 2005-2010 aktywa całego sektora bankowego wzrosły niemal dwukrotnie (przyrost o 97,3%), przy czym nieco szybszy wzrost aktywów nastąpił w bankowości spółdzielczej (przyrost o 107,7%). W 2011 roku nastąpił dalszy wzrost wartości aktywów banków spółdzielczych o 11,2% do poziomu 78 374,3 mln zł. Było to spowodowane ciągłym wzmocnieniem kapitałowym banków spółdzielczych, które w takiej sytuacji były w stanie lepiej sprostać rosnącemu popytowi na kredyty bankowe swoich biznesowych klientów. Nie bez znaczenia był również wymóg prawny nakładający na banki spółdzielcze obowiązek zwiększenia funduszy własnych do końca 2010 roku do wartości odpowiadającej równowartości 1 mln euro. Z drugiej strony, nadmierne zwiększanie wartości aktywów poprzez pozyskanie wyższych depozytów od klientów może powodować – z uwagi na ograniczenie terytorialne oraz podmiotowe – określone trudności z wykorzystaniem tych środków.

Szybki wzrost wartości aktywów banków spółdzielczych uzasadnia postawienie następujących pytań:

- jakie jest zróżnicowanie (stopień koncentracji) aktywów poszczególnych banków w całym sektorze banków spółdzielczych,
- czy i w jakim stopniu różnice w wartości aktywów poszczególnych banków wpływają na ich sytuację ekonomiczną.

CEL, METODYKA I MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE BADAŃ

Celem badań jest ocena sytuacji finansowej banków spółdzielczych funkcjonujących nieprzerwanie w latach 2005-2011 ze szczególnym uwzględnieniem banków różniących się wartością aktywów.

Głównym źródłem danych liczbowych były sprawozdania finansowe banków spółdzielczych z lat 2005-2011 opublikowane w „Monitorze Spółdzielczym B”. Badania przeprowadzono na całej populacji obejmującej 574 banki spółdzielcze, które podzielono na 4 liczebnie równe grupy różniące się wartością aktywów. Do oceny porównawczej przyjęto dwie skrajne grupy. W 1. grupie znalazły się 144 banki o najniższej wartości aktywów a w 4. grupie 144 banki o najwyższej wartości.

W badaniu posłużono się metodą analizy poziomej i pionowej sprawozdań finansowych oraz metodą analizy wskaźnikowej. W ocenie porównawczej sytuacji finansowej wykorzystano także testy istotności między średnimi. Zróżnicowanie aktywów poszczególnych banków w całym sektorze banków spółdzielczych zilustrowano współczynnikiem koncentracji oraz krzywą koncentracji. Informacje charakteryzujące sytuację finansową przedstawiono w przeliczeniu na jeden bank z dwóch skrajnych lat okresu badawczego, tj. dla lat 2005 oraz 2011.

WYNIKI BADAŃ

W latach 2005-2011 aktywa przyjętych do badań banków spółdzielczych wzrosły o 44709,2 mln zł i na koniec 2011 roku wynosiły 78 374,3 mln zł. Oznacza to, że średnio jeden bank posiadał aktywa o wartości równej 136,5 mln zł. Funkcjonujące banki były różne. W 2005 roku bank o największej wartości aktywów w porównaniu do banku o najmniejszej wartości aktywów był 103 razy większy. Z upływem czasu różnice te jeszcze bardziej się pogłębiały. W 2011 roku największy bank był prawie 170 razy większy od najmniejszego. W tabeli 1. przedstawiono zróżnicowanie aktywów banków spółdzielczych w wyodrębnionych grupach (kwartylach).

Tabela 1. Wartość aktywów w wyodrębnionych grupach banków spółdzielczych

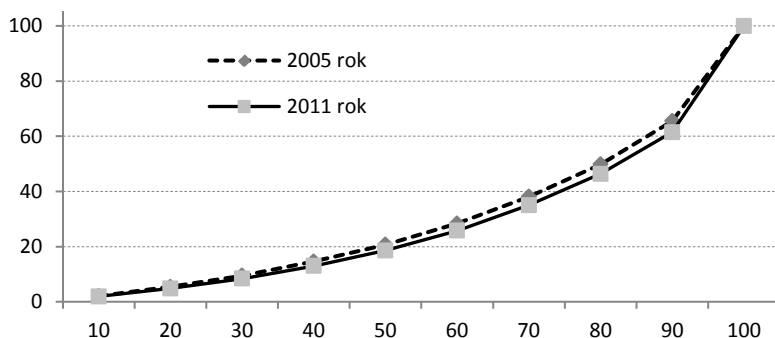
Grupy banków (kwartale)	Liczba banków	Wielkości w roku				Wskaźnik zmian 2005 = 100
		2005		2011		
		wartość [mln zł]	udział [%]	wartość [mln zł]	udział [%]	
1	144	2 468,9	7,33	5 126,3	6,54	207,6
2	143	4 504,9	13,38	9 411,6	12,00	208,9
3	143	7 699,2	22,87	17 046,4	21,75	221,4
4	144	18 992,1	56,42	46 790,0	59,71	246,4
Ogółem	574	33 665,1	100,00	78 374,3	100,00	232,8
Współczynnik koncentracji Giniego		0,432		0,469		

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych zamieszczonych w „Monitorze Spółdzielczym B” za lata 2005-2011.

Przedstawione w tabeli 1. wyodrębnione grupy banków różniły się jednostkową wartością aktywów. W grupie 1. znalazło się 25% wszystkich badanych banków – tych o najmniejszej jednostkowej wartości aktywów, zaś grupę 4. tworzyły banki o największej jednostkowej wartości aktywów. Z tabeli 1 wynika, że 144 banki spółdzielcze (grupa 1.) o najmniejszych jednostkowych aktywach posiadały w zależności od roku od 7,3 do 6,5% aktywów sektora. Jednocześnie udział w aktywach całego sektora banków spółdzielczych takiej samej liczby banków o największych jednostkowych aktywach (grupa 4.) wyniósł w zależności od roku od 56% do prawie 60%.

W latach 2005-2011 aktywa ogółu badanych banków spółdzielczych wzrosły o niemal 133%. Tempo przyrostu aktywów w poszczególnych grupach banków było zróżnicowane. Im większy bank tym przyrost aktywów był większy. W grupie najmniejszych banków odnotowano przyrost aktywów o nieco ponad 107%, a w grupie największych banków przyrost ten wyniósł ponad 146%. Oznacza to, że wraz z upływem czasu zróżnicowanie wielkości banków spółdzielczych zwiększało się. Wynika to, jak się wydaje, z większych możliwości działania dużych banków spółdzielczych. Większość z nich działa na terytorium województwa, ma lepiej rozbudowaną sieć placówek pozwalającą na bezpośredni kontakt z klientami i tym samym łatwiejszy dostęp do depozytów.

Duże zróżnicowanie banków spółdzielczych może mieć wpływ na funkcjonowanie sektora. Chodzi o zróżnicowane interesy, inny stosunek do rozwoju i podejście do konkurencji rynkowej, a także możliwości działania. Stopień zróżnicowania wielkości banków mierzonej wartością aktywów w całym sektorze banków spółdzielczych ilustrują współczynniki Giniego (tab. 1.) oraz krzywe koncentracji Lorenza (rys. 1.)

Rysunek 1. Krzywe koncentracji aktywów banków spółdzielczych

Źródło: jak w tab. 1.

Wartości współczynnika Giniego wyliczone dla lat 2005 i 2011 wynosiły odpowiednio 0,432 oraz 0,469 i wskazują na umiarkowany stopień zróżnicowania (koncentracji) wielkości aktywów banków spółdzielczych z tendencją do jego zwiększania się. Wzrost stopnia koncentracji aktywów banków sektora spółdzielczego wiąże się nie tylko z kwestią efektywności funkcjonowania tych banków, ale także z pytaniem o stopień powiązania banków spółdzielczych z lokalnymi środowiskami czy o możliwość zachowania więzi spółdzielczej przy określonej wielkości struktury organizacyjnej.

Trzeba mieć na uwadze, że nadmierne poszerzenie obszaru działania oraz zanik więzi społecznych między członkami i klientami banku spółdzielczego może upodobnić te banki do banków komercyjnych, pozbawiając je przewagi konkurencyjnej w tym zakresie.

Wartość aktywów banku w sposób najbardziej syntetyczny wyraża jego potencjał ekonomiczny. Struktura przedmiotowa aktywów stanowi odzwierciedlenie obszarów aktywności banku i określa jego zdolność do osiągnięcia korzystnych wyników finansowych. Z tego punktu widzenia użyteczny jest podział na aktywa pracujące (bezpośrednio wpływające na wynik) i niepracujące (ich wpływ na wyniki finansowe jest pośredni). Poziom oraz strukturę aktywów przeciętnego banku dla całego sektora, a także w wyodrębnionych grupach banków spółdzielczych dla lat 2005 i 2011 przedstawiono w tabeli 2.

Aktywa niepracujące są to aktywa, których utrzymywanie na pewnym poziomie warunkuje prowadzenie działalności zarobkowej banku; składają się one głównie z niezbędnej infrastruktury (środki trwałe) i gotówki. Do tej grupy aktywów zalicza się także wartości niematerialne i prawne oraz rozliczenia międzyokresowe.

Zarządy banków, chcąc zwiększyć dochodowość prowadzonej działalności, dążą do ograniczania wielkości aktywów niepracujących. Powszechnie uznaje się, że udział aktywów pracujących w aktywach ogółem powinien wynosić około 90% [Dobosiewicz 2011, s. 162]. Jak wynika z liczb przedstawionych w tabeli 2., warunek ten jest spełniony, a wskaźnik aktywów pracujących zarówno w porównywanych grupach, jak i w całym sektorze banków spółdzielczych oscylował wokół wartości 93-95%. Poza wielkością aktywów pracujących o zdolności do osiągnięcia pożądaných wyników finansowych decydują kierunki alokacji aktywów pracujących.

W całym okresie badawczym największą pozycję w strukturze aktywów banków spółdzielczych stanowiły należności od sektora niefinansowego. W odniesieniu do całego sektora banków spółdzielczych na koniec 2011 roku stanowiły one 55,5% aktywów ogółem, a nominalnie należności te – w przeliczeniu na jeden bank – wynosiły 75,7 mln zł. W porównaniu ze stanem z końca 2005 roku ten rodzaj aktywów wzrósł nominalnie o 44,1 mln zł, tj. prawie o 140%. Mimo tak znacznego przyrostu wartości nominalnej, to udział należności od sektora niefinansowego w całości aktywów w porównaniu do 2005 roku wzrósł zaledwie o 1,3 p.p.

W porównywanych grupach banków, pomimo podobnej tendencji przyrostu nominalnej wartości należności od sektora niefinansowego, zaobserwowano nieco odmienną dynamikę tych zmian. W grupie najmniejszych banków (grupa 1.) w latach 2005-2011 przyrost aktywów ogółem wynosił około 108% i był większy aniżeli przyrost należności od sektora niefinansowego – 96%. W rezultacie tych zmian udział należności od sektora niefinansowego w całości aktywów przeciętnego banku tej grupy zmniejszył się o ponad 3 p.p. i na koniec 2011 roku wynosił 51%. Odmienną sytuację zaobserwowano w grupie największych banków (grupa 4.), gdzie przyrost należności od sektora niefinansowego był znacznie większy niż przyrost aktywów ogółem i w analizowanym okresie wynosił 163%. W tym samym okresie aktywa ogółem przeciętnego banku tej grupy wzrosły o niecałe 147%. W wyniku tych zmian udział tej grupy aktywów w aktywach ogółem wzrósł o ponad 3 p.p. i na koniec 2011 roku wynosił prawie 58%.

Zaobserwowane różnice wynikają, jak się wydaje, z mniejszego znaczenia ograniczenia terytorialnego dla funkcjonowania znacznej grupy największych banków spółdzielczych, a także z lepiej rozbudowanej sieci placówek bankowych. Nie bez znaczenia są również możliwości finansowania jednego podmiotu wynikające z limitu koncentracji zaangażowań. Zaangażowanie to nie może przekroczyć 25% funduszy własnych banku [Ustawa

Tabela 2. Aktywa przeciętnego banku spółdzielczego w latach 2005-2011 – struktura i wartości

Wyszczególnienie	Ogółem						Grupa 1.						Grupa 4.					
	2005			2011			2005			2011			2005			2011		
	wartość [mln zł]	udział [%]	wskaźnik zmian 2005=100	wartość [mln zł]	udział [%]	wskaźnik zmian 2005=100	wartość [mln zł]	udział [%]	wskaźnik zmian 2005=100	wartość [mln zł]	udział [%]	wskaźnik zmian 2005=100	wartość [mln zł]	udział [%]	wskaźnik zmian 2005=100	wartość [mln zł]	udział [%]	wskaźnik zmian 2005=100
Kasa, operacje z bankiem centralnym	1,4	2,4	1,9	2,6	1,9	185,7	0,4	2,3	0,8	2,2	200,0	3,1	2,4	5,9	1,8	190,3		
Należności o sektora finansowego	17,9	30,7	41,4	30,4	6,1	231,3	6,1	35,7	13,0	36,4	213,1	36,3	27,6	89,1	27,4	245,5		
Należności od sektora niefinansowego	31,6	54,2	75,7	55,5	9,3	239,6	9,3	54,3	18,2	51,0	195,7	71,4	54,4	187,8	57,7	263,0		
Należności od sektora budżetowego	1,6	2,7	7,7	5,6	0,3	481,3	0,3	1,8	2,0	5,6	666,7	4,2	3,2	17,5	5,4	416,7		
Dłużne papiery wartościowe	2,9	5,0	3,5	2,6	0,1	120,7	0,1	0,6	0,1	0,3	100,0	9,6	7,3	11,6	3,6	120,8		
Udziały lub akcje w innych jednostkach	0,5	0,9	0,8	0,6	0,2	160,0	0,2	1,2	0,4	1,1	200,0	0,8	0,6	1,6	0,5	200,0		
Rzeczowe aktywa trwałe	1,9	3,3	3,7	2,7	0,5	194,7	0,5	2,9	1,0	2,8	200,0	4,7	3,5	8,0	2,5	170,2		
Pozostałe aktywa	0,5	0,8	1,0	0,7	0,2	200,0	0,2	1,2	0,2	0,6	100,0	1,5	1,0	3,4	1,1	226,7		
Aktywa razem	58,3	100,0	136,4	100,0	17,1	234,0	17,1	100,0	35,6	100,0	208,1	131,6	100,0	324,9	100,0	246,9		
w tym: aktywa pracujące	54,4	93,3	129,2	94,7	16,0	237,5	16,0	93,6	33,7	94,4	210,6	122,3	92,9	307,6	94,7	251,5		

Źródło: jak w tab. 1.

... 2001.119.1252]. Jeśli uwzględnić posiadane fundusze własne (tab. 3.) przeciętny bank spółdzielczy z grupy 1. mógł samodzielnie udzielić pojedynczego kredytu w wysokości nieprzekraczającej 1,4 mln zł, natomiast możliwości przeciętnego banku z grupy 4. były niemal pięciokrotnie większe.

Drugą pod względem wielkości pozycję aktywów stanowiły należności od sektora finansowego. W całym sektorze banków spółdzielczych na koniec 2011 roku stanowiły one aż 30,4% aktywów ogółem, a nominalnie należności te w przeciętnym banku wyniosły ponad 41 mln zł i w porównaniu do 2005 roku wzrosły o 23,5 mln zł. Pomimo tak znacznego wzrostu w porównaniu do 2005 roku ich udział w strukturze aktywów był w całym analizowanym okresie bardzo stabilny i wynosił około 30%. W każdym banku transakcje na rynku międzybankowym stanowią ważną pozycję aktywów zabezpieczających płynność, ale tak duży ich udział (w całym sektorze bankowym około 7-8%) świadczy o tym, że banki spółdzielcze dysponowały w całym analizowanym okresie nadmiarem wolnych środków, których nie mogły zagospodarować w bardziej zyskowe, ale i bardziej ryzykowne operacje, np. poprzez udzielanie kredytów osobom fizycznym, podmiotom gospodarczym oraz jednostkom budżetowym. Trudności te w większym stopniu występowały w grupie najmniejszych banków, w której udział należności od sektora finansowego w całości aktywów wynosił aż 36% i był w porównaniu do największych banków spółdzielczych aż o 9 p.p. większy. Należności od sektora finansowego w porównaniu do należności od sektora niefinansowego charakteryzują się na ogół znacznie mniejszym ryzykiem kredytowym. A zatem różnice te wpływają także na jakość portfela aktywów banków w porównywalnych grupach. Można stwierdzić, że banki spółdzielcze o większym udziale w portfelu aktywów należności od sektora finansowego i mniejszym udziale należności od sektora niefinansowego (grupa 1.) prowadziły w porównaniu do banków spółdzielczych o największych aktywach (grupa 4.) bezpieczniejszą działalność kredytową. Fakt ten znajduje odzwierciedlenie w wartości tworzonych rezerw (tab. 3.). O ile w grupie 1. nie odnotowano w analizowanych latach zwiększenia wartości tworzonych rezerw, o tyle w grupie banków spółdzielczych o największych aktywach wartość tworzonych rezerw wzrosła ponaddwukrotnie.

Trzecie miejsce pod względem wielkości w aktywach ogółem banków spółdzielczych zajmowały w latach 2009-2011 należności od sektora budżetowego. W latach 2005-2008 należności te znajdowały się na miejscu czwartym, a trzecią pozycję zajmowały dłużne papiery wartościowe [Bagieński, Perek 2012, s.127]. W latach 2007-2011 w bankach spółdzielczych – niezależnie od ich wielkości – obserwowano dwie przeciwstawne tendencje, a mianowicie systematyczny wzrost znaczenia należności od sektora budżetowego i zmniejszający się udział dłużnych papierów wartościowych w aktywach ogółem. Wzrost znaczenia należności od sektora budżetowego wynikał z prowadzenia przez banki spółdzielcze obsługi rachunków wielu jednostek samorządu terytorialnego, którym wciąż przybywało zadań do wypełnienia. Nie bez znaczenia na zwiększenie zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego miał fakt większego wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej (UE) i konieczność prefinansowania zadań współfinansowanych ze środków UE wkładem własnym, a także pogorszenia wyników finansowych wielu jednostek samorządu terytorialnego na skutek mniejszych dochodów podatkowych w latach 2009-2011. W analizowanym okresie zadłużenie sektora budżetowego w przeliczeniu na jeden bank wzrosło o 6 mln zł i na koniec 2011 roku wynosiło 7,7 mln zł, co stanowiło 5,6% całości aktywów banków spółdzielczych. W porównywalnych grupach banków udział należności od sektora budżetowego był zbliżony i na koniec 2011 roku kształtował się na poziomie 5-6%.

Tabela 3. Pasywa przeciętnego banku spółdzielczego w latach 2005-2011 – struktura i wartości

Wyszczególnienie	Ogółem						Grupa 1.						Grupa 4.					
	2005		2011		wskaznik zmian 2005=100		2005		2011		wskaznik zmian 2005=100		2005		2011		wskaznik zmian 2005=100	
	wartość [mln zł]	udział [%]	wartość [mln zł]	udział [%]	wartość [mln zł]	udział [%]	wartość [mln zł]	udział [%]	wartość [mln zł]	udział [%]	wartość [mln zł]	udział [%]	wartość [mln zł]	udział [%]	wartość [mln zł]	udział [%]	wartość [mln zł]	udział [%]
Zobowiązania wobec sektora finansowego	0,7	1,2	2,6	1,9	371,4	0,2	1,2	0,2	1,2	0,4	1,1	200,0	1,6	1,2	7,9	2,4	493,8	
Zobowiązania wobec sektora niefinansowego	43,5	74,7	105,0	77,0	241,4	11,9	69,6	25,9	72,7	217,6	100,1	76,0	252,6	77,9	252,3			
Zobowiązania wobec sektora budżetowego	5,6	9,6	10,7	7,8	191,1	1,5	8,8	2,2	6,2	146,7	12,6	9,6	25,5	7,8	202,4			
Fundusze specjalne i inne zobowiązania	0,8	1,4	1,3	1,0	162,5	0,2	1,2	0,3	0,8	150,0	1,8	1,4	3,0	0,9	166,7			
Koszty i przychody rozliczane w czasie oraz zastrzeżone	0,7	1,2	1,0	0,7	142,9	0,1	0,6	0,2	0,6	200,0	1,7	1,3	2,9	0,9	170,6			
Rezerwy	0,3	0,5	0,7	0,6	233,5	0,1	0,6	0,1	0,3	100,0	0,8	0,6	1,9	0,6	237,5			
Zobowiązania podporządkowane	0,1	0,2	0,8	0,6	800,0	0,1	0,6	0,5	1,4	500,0	0,2	0,2	1,9	0,6	950,0			
Kapitał (fundusz) podstawowy	0,9	1,5	1,4	1,0	155,6	0,5	2,9	0,7	2,0	140,0	1,8	1,4	3,6	1,1	200,0			
Należne wpłaty na kapitał podstawowy (wielkość ujemna)	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	100,0	-0,1	-0,6	-0,1	-0,3	100,0	-0,1	-0,1	-0,5	-0,2	500,0			
Kapitał (fundusz) zapasowy	4,3	7,4	10,4	7,6	241,9	2,0	11,6	4,7	13,2	235,0	8,0	6,0	20,2	6,2	252,5			
Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	0,2	0,3	0,2	0,1	100,0	0,1	0,6	0,1	0,3	100,0	0,4	0,3	0,4	0,1	100,0			
Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwy	0,4	0,7	0,8	0,6	200,0	0,1	0,6	0,1	0,3	100,0	1,0	0,8	2,0	0,6	200,0			
Zysk (strata) netto	0,9	1,5	1,6	1,2	177,8	0,4	2,3	0,5	1,4	125,0	1,7	1,3	3,5	1,1	205,9			
Pasywa razem	58,3	100,0	136,4	100,0	234,0	17,1	100,0	35,7	100,0	208,2	131,6	100,0	324,9	100,0	246,9			
w tym: fundusze własne	5,6	9,6	12,6	9,2	225,0	2,6	15,2	5,5	15,4	211,5	10,8	8,2	25,8	7,9	238,9			

Źródło: jak w tab. 1.

Bank spółdzielczy korzysta z dwóch podstawowych źródeł finansowania swojej działalności: z funduszy obcych (depozytów) i funduszy (kapitałów) własnych. Istotne znaczenie w funkcjonowaniu banku pełnią fundusze własne. Służą one realizacji czterech celów: są stałym źródłem finansowania działalności, stanowią podstawę dalszego rozwoju, służą do absorbowania ewentualnych strat oraz zapewniają dochód właścicielom. Jednocześnie fundusze własne banku powinny umożliwiać zaspokojenie zapotrzebowania klientów na usługi finansowe, kształtowanie portfela kredytowego i inwestycyjnego przynoszącego pożądany zwrot na aktywach i kapitale oraz zachowanie norm ostrożnościowych dotyczących wypłacalności banku [Zaleska 2003, s. 74]. Źródła finansowania aktywów są ujmowane w pasywach bilansu banku. Wartość poszczególnych pozycji pasywów oraz ich strukturę przedstawiono w tabeli 3. Konieczność przestrzegania prawnie ustalonych norm ostrożnościowych sprawia, że banki usilnie starają się zwiększać fundusze własne. W analizowanym okresie w całym sektorze banków spółdzielczych wartość funduszy własnych wzrosła o 125% i w roku 2011 w przeliczeniu na jeden bank wynosiła 12,6 mln zł. W latach 2005-2011 zwiększanie wartości funduszy własnych odbywało się przez przeznaczanie prawie całości zysków netto na zwiększenie wartości kapitału zapasowego. W tym samym czasie wzrost aktywów ważonych ryzykiem (aktywa pracujące) wyniósł nieco ponad 137%. Oznacza to, że zarządy wielu banków nie przestrzegały zasady, by wzrost aktywów pracujących nie przewyższał wzrostu funduszy własnych banku [Szambelańczyk, Woźniak 1997, s. 97]. Zjawisko to może świadczyć także o silnej bazie depozytowej i łatwości, z jaką banki te pozyskują depozyty od swoich klientów.

Innym istotnym zagadnieniem jest udział funduszy własnych w sumie bilansowej. Doświadczenia wskazują, że w rentownych bankach udział funduszy własnych w sumie bilansowej na poziomie 5-8% pozwala na utrzymanie normy współczynnika wypłacalności przy założeniu, że aktywa ważne ryzykiem (aktywa pracujące) oraz zobowiązania pozabilansowe banków spółdzielczych kształtują się w granicach 60-90% sumy bilansowej [Szambelańczyk, Woźniak 1997, s. 96]. Dane z tabel 2. i 3. wskazują na to, że oba warunki w przeciętnym banku całego sektora spółdzielczego były spełnione, a udział funduszy własnych w sumie bilansowej wynosił od 9,2% w roku 2011 do niemal 10% w 2005 roku.

Pomimo że w analizowanym okresie w obu porównywanych grupach odnotowano zwiększenie funduszy własnych, to dynamika tego przyrostu była odmienna. W grupie najmniejszych banków fundusze własne wzrosły o 111,5%, a ich wartość na koniec 2011 roku wyniosła 5,5 mln zł w przeliczeniu na 1 bank i stanowiły one nieco ponad 15% wartości sumy bilansowej. Znacznie większą dynamikę zmian odnotowano w grupie największych banków spółdzielczych. W tej grupie przyrost funduszy własnych wyniósł prawie 139% i na koniec 2011 roku w przeciętnym banku osiągnął nominalną wartość 25,8 mln zł. W porównywanych latach wartość funduszy własnych w tych bankach stanowiła około 8% ich sumy bilansowej. W analizowanym okresie w 4. grupie banków odnotowano jeszcze większą dynamikę przyrostu aktywów pracujących – przyrost o ponad 151%.

Podstawowym źródłem finansowania akcji kredytowej banków spółdzielczych są depozyty klientów niefinansowych. W całym sektorze banków spółdzielczych ich wartość w analizowanym okresie wzrosła w przeliczeniu na jeden bank o 61,5 mln zł i na koniec 2011 roku wynosiła 105 mln zł, co stanowiło 77% ogółu pasywów. Drugą pod względem wielkości pozycję zobowiązań banków spółdzielczych zajmowały zobowiązania od sektora budżetowego. Ich udział stanowił w 2011 roku około 8% sumy bilansowej i w porównaniu do 2005 roku były one większe w przeliczeniu na jeden bank o 5,1 mln zł. Należy jednak zauważyć, że od 2008 roku udział tych zobowiązań w pasywach ogółem systematycznie

mała, a w porównaniu do 2010 roku wartość nominalna zobowiązań (depozytów) od sektora budżetowego nie zmieniła się. Stan ten wynikał, jak się wydaje, z gorszej sytuacji finansowej jednostek samorządu terytorialnego i rosnącej konkurencji na tym rynku ze strony banków komercyjnych.

Zobowiązania (depozyty) klientów sektora niefinansowego oraz sektora budżetowego w całym analizowanym okresie finansowały aktywa banków spółdzielczych w około 85%. Trzeba podkreślić, że od 2008 r. zobowiązania długoterminowe stanowiły ponad 50% ogółu zobowiązań [Bagieński, Perek 2012, s. 129]. Sytuację taką można ocenić pozytywnie. Świadczy ona o stabilnej bazie depozytowej banków spółdzielczych oraz o tym, że coraz więcej pozyskanych środków może być angażowanych w aktywa o dłuższych terminach zapadalności.

Jakość aktywów i pasywów banku można również ocenić poprzez stopień wykorzystania depozytów pozyskanych od podmiotów sektora niefinansowego i budżetowego do sfinansowania akcji kredytowej na rzecz wymienionych podmiotów. Dane z tabeli 6. pokazują, że wskaźnik pokrycia kredytów depozytami (wskaźnik kreatywności) oscylował w granicach 0,6-0,8, co świadczy o bezpiecznym funkcjonowaniu banków spółdzielczych.

W porównywanych grupach banków spółdzielczych występowały takie same zależności jak w całym sektorze. Z tym, że w 4. grupie banków w porównaniu do banków z 1. grupy udział zobowiązań od sektora niefinansowego był zdecydowanie większy. Różnica wynosi około 6 p.p. Potwierdza to tezę, że banki 4. grupy miały lepiej rozbudowaną sieć placówek i łatwiejszy dostęp do depozytów.

Każdy bank dąży do osiągnięcia możliwie maksymalnego zysku w sposób, który nie zakłóca jego funkcjonowania. Analiza danych zawartych w zestawieniu rachunku zysków i strat umożliwia ocenę wyniku osiągniętego w różnych obszarach działalności, a wartość nominalna tego wyniku świadczy o rentowności działalności banku. Zestawienie wybranych pozycji rachunku zysków i strat w przeliczeniu na jeden bank przedstawiono w tabeli 4. Wynika z niej, że działalność przeciętnego banku w całym sektorze spółdzielczym w analizowanym okresie była rentowna. Wynik z działalności operacyjnej w przeliczeniu na jeden bank wynosił od 1,1 mln zł w 2005 roku do 2,0 mln zł w 2011 roku – wzrost o niecałe 82%. Należy podkreślić, że w tym samym czasie wartość aktywów ogółem w przeliczeniu na jeden bank wzrosła o około 78 mln zł, tj. o 134%. Ten wolniejszy wzrost wyniku działalności operacyjnej był po części spowodowany także wzrostem kosztów działania banku i kosztów amortyzacji. Te dwie pozycje kosztów (koszty operacyjne) w całym analizowanym okresie wzrosły w przeliczeniu na jeden bank o 2,9 mln zł, tj. o 96%.

Dla funkcjonowania banku i oceny sytuacji finansowej istotne znaczenie ma wynik z działalności bankowej. Na jego wartość składają się: wynik z tytułu odsetek, wynik z tytułu prowizji, przychody z akcji, udziałów i innych papierów wartościowych oraz wynik z operacji finansowych. W całym analizowanym okresie wynik z działalności bankowej wykazywał trwałą tendencję wzrostową. W porównaniu do 2005 roku jego wartość w 2011 roku była wyższa o 72% i w przeliczeniu na jeden bank wynosiła 7,4 mln zł. Najważniejszy kwotowo składnik wyniku z działalności bankowej stanowiły dochody z tytułu odsetek. Ich udział w wyniku z działalności bankowej wynosił od 91% w roku 2008 do 71% w 2009 roku [Bagieński, Perek 2012, s. 134]. W latach 2005 i 2011 udział ten wynosił odpowiednio 72 i 75%. Dochód odsetkowy jest wynikiem różnicy odsetek wypłacanych lub dopisanych klientom i odsetek otrzymanych lub do otrzymania. Z uwagi na to, że stopy procentowe kształtuje rynek, banki korygują oprocentowanie kredytów i depozytów. Zmiany w oprocentowaniu kredytów (przychody odsetkowe) są opóźnione w stosunku do zmian w oprocentowaniu depozytów (koszty odsetkowe), gdyż

kredyty mają przeważnie dłuższy termin zapadalności niż depozyty termin wymagalności.

W okresie 2005-2011 obserwowano wzrost wyniku z tytułu odsetek. Wynik ten w 2011 roku w porównaniu do 2005 roku był o niemal 81% większy i wynosił 5,6 mln zł. Relatywnie wysoki wzrost wyniku z tytułu odsetek był spowodowany wzrostem przychodów odsetkowych o 107% i jednoczesnym wzrostem kosztów odsetkowych o 175%. Tak duża dynamika wzrostu kosztów odsetkowych wynikała głównie z przyrostu zobowiązań od sektora niefinansowego, w tym zwłaszcza wyżej oprocentowanych depozytów terminowych.

Wzrost dochodów odsetkowych przy szybszym wzroście aktywów pracujących (o 137,5%) spowodował obniżenie marży odsetkowej o 1,68 p.p. Poziom marży odsetkowej jest bardzo ważny dla banków spółdzielczych, ponieważ dochody odsetkowe stanowią podstawowe źródło dochodów tego segmentu bankowości w Polsce. Należy podkreślić, że w 2011 roku uzyskany przez banki spółdzielcze poziom marży (ponad 4%) był nadal wyższy niż marża zrealizowana w tym samym roku przez banki komercyjne (2,7%).

Tabela 4. Wybrane pozycje rachunku wyników przeciętnego banku spółdzielczego w latach 2005 i w 2011 w mln zł

Wyszczególnienie	Ogółem		Grupa 1.			Grupa 4.			
			wielkości w roku						
	2005	2011	wskaźnik zmian 2005 = 100	2005	2011	wskaźnik zmian 2005 = 100	2005	2011	wskaźnik zmian 2005 = 100
Przychody z tytułu odsetek	4,3	8,9	207,0	1,4	2,5	178,6	9,4	21,1	224,5
Koszty odsetek	1,2	3,3	275,0	0,3	0,7	233,3	3,0	8,6	286,7
Wynik z tytułu odsetek	3,1	5,6	180,6	1,1	1,8	163,6	6,4	12,5	195,3
Przychody z tytułu prowizji	1,3	1,9	146,1	0,4	0,6	150,0	2,6	4,0	153,8
Koszty prowizji	0,1	0,1	100,0	0,03	0,04	133,3	0,2	0,3	150,0
Wynik z tytułu prowizji	1,2	1,8	150,0	0,4	0,6	150,0	2,4	3,7	154,2
Wynik z działalności bankowej	4,3	7,4	172,1	1,5	2,4	160,0	8,9	16,4	184,3
Koszty działania banku	2,8	5,3	189,3	0,9	1,7	188,9	6,3	11,8	187,3
Amortyzacja	0,2	0,6	300,0	0,1	0,2	200,0	0,7	1,1	157,1
Różnica wartości rezerw i aktualizacji	0,1	0,4	400,0	0,0	0,1	-	0,3	1,1	366,7
Wynik z działalności operacyjnej	1,1	2,0	181,8	0,5	0,7	140,0	2,1	4,5	214,3
Zysk (strata) brutto	1,1	2,0	181,8	0,5	0,7	140,0	2,1	4,5	214,3
Podatek dochodowy	0,2	0,4	200,0	0,1	0,2	200,0	0,4	1,0	250,0
Zysk netto	0,9	1,6	177,8	0,4	0,5	125,0	1,7	3,5	205,9

Źródło: jak w tab. 1.

Tabela 5. Wybrane pozycje rachunku wyników w zł w przeliczeniu na 1000 zł wartości aktywów ogółem

Wyszczególnienie	Wielkości w roku					
	2005		2011			
	grupa 1.	grupa 4.	grupa 1. = 100	grupa 1.	grupa 4.	grupa 1. = 100
Przychody z tytułu odsetek	81,87	71,43	87,2	70,22	64,94	92,5
Koszty odsetek	17,54	22,80	130,0	19,66	26,47	134,6
Wynik z tytułu odsetek	64,33	48,63	75,6	50,56	38,47	76,1
Przychody z tytułu prowizji	23,39	19,76	84,5	16,85	12,31	73,1
Koszty prowizji	1,75	1,52	86,9	1,12	0,92	82,1
Wynik z tytułu prowizji	21,64	18,24	84,3	15,73	11,39	72,4
Wynik z działalności bankowej	85,97	67,63	78,7	66,29	50,48	76,2
Koszty działania banku	52,63	47,87	91,0	47,75	36,32	76,1
Amortyzacja	5,85	5,32	91,0	5,62	3,39	60,3
Koszty operacyjne	58,45	53,19	91,0	53,37	39,71	74,4
Różnica wartości rezerw i aktualizacji	0,0	2,28	-	2,81	3,39	120,6
Wynik z działalności operacyjnej	27,52	15,96	58,0	15,73	13,85	88,0

Źródło: jak w tabeli 1.

Drugim pod względem wielkości źródłem dochodów banku spółdzielczego były w analizowanym okresie prowizje i opłaty. Prowizja jest przychodem, który zależy od wielkości zaangażowania banku, i powinna rekompensować bankowi niektóre koszty funkcjonowania, np. koszty rozpatrywania wniosku kredytowego. Wynik z tytułu prowizji w analizowanych siedmiu latach wzrósł o 50% i w 2011 roku wyniósł 1,8 mln zł w przeliczeniu na jeden bank. Udział wyniku z opłat i prowizji w wyniku z działalności bankowej wynosił od 27,9% w 2005 roku do 24,3% w 2011 roku.

Udział pozostałych źródeł dochodów w całości wyniku z działalności bankowej był nieznaczny i nie odgrywał w analizowanym okresie istotnej roli.

Również w porównywanych grupach banków różniących się wielkością aktywów ogółem odnotowano podobne tendencje, z tym że w grupie największych banków dynamika tych zmian w porównaniu do najmniejszych banków była większa. Ze względu na to, że banki spółdzielcze różnią się znacznie wartością posiadanych aktywów oraz skalą prowadzonej działalności, w ocenie porównawczej sytuacji finansowej wydzielonych grup banków wybrane pozycje rachunku wyników przeliczono na 1000 zł wartości aktywów ogółem (tab. 5). Grupa największych banków prowadziła swoją działalność, ponosząc znacznie mniejsze koszty związane z zagospodarowaniem posiadanych aktywów. Pomimo to, banki te w przeliczeniu na 1000 zł wartości aktywów ogółem osiągały mniejszy wynik z działalności bankowej, jak również z działalności operacyjnej. Oznacza to, że zmniejszenie kosztów prowadzenia działalności bankowej nie rekompensowało w analizowanym okresie zmniejszenia wyników z działalności bankowej.

Największe banki spółdzielcze, pomimo mniejszego zaangażowania posiadanych aktywów w należności od sektora finansowego, osiągały mniejsze przychody odsetkowe, ponosząc przy tym znacznie większe koszty odsetkowe. Ocena przyczyn mniejszych przychodów odsetkowych wymaga przeprowadzenia analizy struktury i jakości portfela

kredytowego tych banków. Dostępne sprawozdania finansowe (bilans i rachunek wyników) uniemożliwiają dokonanie takiej oceny. Wyższe koszty odsetkowe wynikały między innymi z większego pozyskiwania środków finansowych w formie depozytów od sektora niefinansowego i budżetowego. W grupie największych banków udział depozytów od sektora niefinansowego i budżetowego w sumie bilansowej był w całym analizowanym okresie o około 7 p.p. Nie bez znaczenia jest również fakt, że grupa najmniejszych banków prowadzoną działalność bankową w większym stopniu finansowała funduszami własnymi. Ich udział w sumie bilansowej w porównaniu do grupy największych banków był większy o 7-8%. W przeliczeniu na 1000 zł wartości aktywów ogółem najmniejsze banki osiągały również większy wynik finansowy z tytułu prowizji, ponosząc przy tym nieco większe koszty. W rezultacie wynik finansowy z działalności bankowej w porównaniu do największych banków był większy o 27-31%.

Reasumując, można stwierdzić, że grupa najmniejszych banków, prowadząc działalność bankową, osiągała lepsze efekty finansowe.

Podstawowymi kryteriami oceny sytuacji finansowej banku są: zyskowność, płynność finansowa i wypłacalność. Oceny sytuacji finansowej według tych kryteriów dokonano, analizując wartości wybranych wskaźników przedstawionych w tabeli 6. Zachowanie pełnej płynności finansowej, tj. zdolności do terminowego wykonywania dyspozycji płatniczych klientów oraz regulowania innych zobowiązań, jest podstawowym warunkiem możliwości prowadzenia działalności banku, będącego swego rodzaju instytucją zaufania publicznego [Bień, Sokół 2000, s. 74]. Ogólny pogląd na skalę płynności banku daje wskaźnik udziału płynnych aktywów w ogólnej ich sumie. Wartość tego wskaźnika w bankach spółdzielczych w całym analizowanym okresie była relatywnie wysoka. Należy jednak zauważyć, że od 2006 roku udział płynnych aktywów w ogólnej ich sumie zmniejszał się z roku na rok i w 2011 roku wyniósł 13,53%. Taka tendencja oznacza, że banki spółdzielcze stopniowo poszerzały zaangażowanie w bardziej trwałe aktywa, dające szanse wyższych zysków niż operacje krótkoterminowe.

W porównywanych grupach obserwowano również podobne tendencje, z tym, że grupa banków o największej wartości aktywów (grupa 4.) charakteryzowała się wyraźnie większym udziałem aktywów płynnych w aktywach ogółem. Różnice w wartości tego wskaźnika między porównywanymi grupami były w 2011 roku statystycznie istotne.

Stopień bezpieczeństwa działalności bankowej ilustruje wskaźnik wypłacalności. Wskaźnik ten, nazywany inaczej współczynnikiem Cooke'a, jest podstawową parametryczną normą nadzoru bankowego, wystandaryzowaną w skali światowej. Jego wartość została ustalona przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego działający przy Banku Rozrachunków Międzynarodowych w Bazylei na minimalnym poziomie 8%, a od czerwca 2012 roku – 9% [Stefański 2006, s. 11]. Należy podkreślić, że w całym analizowanym okresie banki przestrzegały wymogów nadzoru bankowego. Co więcej, wartość tego wskaźnika w poszczególnych latach znacznie przekroczyła jego minimalną wartość. Oznacza to, że banki spółdzielcze zachowywały zdolność do regulowania w pełni zobowiązań zaciągniętych wobec wierzycieli, a ich działalność w całym analizowanym okresie była bezpieczna.

W całym analizowanym okresie między porównywanymi grupami banków występowały statystycznie istotne różnice w wartościach wskaźnika wypłacalności. Wyraźnie wyższe wartości tego wskaźnika w 1. grupie banków wynikały przede wszystkim ze znacznie większego udziału funduszy własnych w sumie bilansowej i wskazywały na istniejące jeszcze możliwości pozyskiwania obcego kapitału, dzięki któremu można by osiągnąć dodatkowe zyski bez naruszania granic ryzyka wypłacalności.

Wolniejszy wzrost wyników z działalności operacyjnej przy bardziej dynamicznym wzroście aktywów banków spółdzielczych spowodował pogorszenie wskaźników efektywności działania. Wskaźnik zyskowności aktywów (ROA) ukształtował się w 2011 roku na poziomie 1,26%. W porównaniu do 2005 roku wartość ROA w 2011 roku była niższa o 0,56 p.p. Pogorszenie wskaźnika ROA obrazuje niższy zwrot z aktywów w warunkach rosnącej konkurencji na rynku usług bankowych oraz nie najlepszej koniunktury gospodarczej w kraju. Podobne tendencje występowały w zmianach wartości wskaźnika zwrotu z kapitału (ROE). Wartość tego wskaźnika w 2011 roku wyniosła 11,78% i w porównaniu do 2005 roku była niższa o 4,43 p.p.

Pogorszenie sytuacji finansowej powinno, jak się wydaje, skłonić zarządy banków spółdzielczych do podejmowania bardziej aktywnych działań, zmierzających do zwiększenia wyniku finansowego działalności operacyjnej.

Również w porównywanych grupach banków spółdzielczych odnotowano w analizowanym okresie zmniejszenie wartości wskaźników zyskowności ROA i ROE. Należy jednak podkreślić, że w całym analizowanym okresie między porównywanymi grupami występowały statystycznie istotne różnice w wartościach wskaźnika ROA. Znacznie wyższe wartości tego wskaźnika w grupie najmniejszych banków wynikały z większej marży odsetkowej i znacznie mniejszej dynamiki zwiększania wartości aktywów. W przypadku wskaźnika ilustrującego zwrot z kapitału (ROE) sytuacja w analizowanym okresie nie była tak jednoznaczna, jak

Tabela 6. Wybrane wskaźniki oceny sytuacji finansowej banku

Wyszczególnienie	Ogółem		Grupa 1.		Grupa 4.		Test istotności różnic między grupą 1. a 4.	
	wielkości w roku							
	2005	2011	2005	2011	2005	2011	2005	2011
Wskaźnik wypłacalności	18,39	16,82	25,77	24,30	14,14	12,46	13,1097 ¹	16,7835 ¹
Wskaźnik zyskowności aktywów (ROA) ²	1,82	1,26	2,55	1,49	1,40	1,18	12,4958 ¹	4,7558 ¹
Wskaźnik zyskowności kapitałów własnych (ROE) ²	16,21	11,78	16,45	9,27	16,36	15,11	0,1462	4,5697 ¹
Wskaźnik rentowności brutto	26,35	24,02	35,77	28,49	21,18	22,36	9,4578 ¹	4,5597 ¹
Wskaźnik kreatywności	67,17	69,27	72,05	71,21	66,05	70,72	2,6647 ¹	0,2643
Wskaźnik marży odsetkowej	6,56	4,89	7,47	5,45	5,82	4,39	11,0646 ¹	11,7525 ¹
Wskaźnik udziału płynnych aktywów w aktywach ³	19,19	13,53	19,53	13,42	22,12	15,89	1,6401	2,8032 ¹
Wskaźnik efektywności kredytów	11,15	8,26	12,85	9,72	9,43	6,94	10,4772 ¹	11,0730 ¹

¹ Różnice między średnimi wartościami grupy 1. i 4. przy poziomie $\alpha = 0,05$ są statystycznie istotne, wartość t tablicowe przy poziomie istotności $\alpha = 0,05$ wynosi 1,9683.

² Do wyliczeń ROA i ROE przyjęto zysk netto.

³ Do aktywów płynnych zaliczono gotówkę i jej substytuty, krótkoterminowe należności oraz łatwo zbywalne papiery wartościowe.

Źródło: jak w tab. 1.

w przypadku ROA. W 2005 roku zwrot z kapitału w obu porównywanych grupach był zbliżony i wynosił nieco ponad 16%. W miarę upływu czasu szybsze zwiększanie wartości aktywów w grupie największych banków, przewyższające wzrost ich funduszy własnych spowodowało, że banki te charakteryzowały się znacznie wyższymi wartościami wskaźnika ROE. Wartość tego wskaźnika w 2011 roku w grupie największych banków wynosiła ponad 15% i w porównaniu do najmniejszych banków była wyższa o 5,8 p.p.

Wyższą efektywność funkcjonowania małych banków poza wartościami wskaźnika ROA potwierdzają także wartości wskaźnika rentowności brutto obliczonego jako iloraz wyniku finansowego brutto do kosztów ogółem oraz wartości wskaźnika efektywności kredytów, ilustrującego stosunek wyniku odsetkowego do średniego stanu kredytów. Wartości obu wskaźników były w całym analizowanym okresie korzystniejsze dla banków z grupy 1. i wyraźnie różniły się od wartości tych wskaźników osiągniętych przez największe banki.

Reasumując, można stwierdzić, że sytuacja banków spółdzielczych była zróżnicowana w zależności od ich wielkości. Duże banki charakteryzowały się bardziej ekspansywnym rozwojem, ale miały mniejszą rentowność aktywów i stosunkowo duży zwrot na kapitale, przy najniższym w sektorze banków spółdzielczych wskaźniku wypłacalności. Ich ambitny rozwój ogranicza głównie wartość funduszy własnych.

PODSUMOWANIE

W latach 2005-2011 funkcjonowanie banków spółdzielczych było stabilne i rentowne. W 2011 roku liczba banków spółdzielczych w wyniku procesów konsolidacji uległa zmniejszeniu z 576 do 574. Pomimo pogorszenia wskaźników efektywności działania (ROA, ROE), banki te w relatywnie dobrym stanie przetrwały okres słabszej koniunktury gospodarczej i zaburzeń na rynkach finansowych w latach 2009-2011.

W całym analizowanym okresie banki spółdzielcze zwiększały sumę bilansową. Wzrost ten nie przyczynił się jednak do zwiększenia roli banków spółdzielczych w naszym kraju. Ich udział w sumie bilansowej całego sektora bankowego w okresie badawczym był dość stabilny i wynosił około 6%.

Sukcesem banków spółdzielczych w analizowanym okresie był bardzo szybki wzrost funduszy własnych. Relatywnie wysoki udział funduszy własnych w sumie bilansowej w połączeniu z poziomem pokrycia kredytów depozytami oraz wysokimi wartościami wskaźnika wypłacalności świadczy o bezpieczeństwie funkcjonowania banków spółdzielczych. Należy również podkreślić, że przyrost wartości depozytów od sektora niefinansowego znacznie przewyższał przyrost wartości udzielonych kredytów temu sektorowi. Świadczy to z jednej strony o dużym zaufaniu ludności do funkcjonowania banków spółdzielczych, z drugiej zaś powiększa nadwyżkę wolnych środków finansowych. Taki stan wskazuje również na szanse rozwoju banków spółdzielczych i możliwości poprawy efektywności ich funkcjonowania.

Banki spółdzielcze różnią się znacznie sumą bilansową. W 2011 roku największy bank był blisko 170 razy większy od najmniejszego. Pomimo tak dużego zróżnicowania pojedynczych banków, cały sektor banków spółdzielczych charakteryzował się umiarkowanym stopniem koncentracji aktywów z tendencją do jego zwiększania.

Sytuacja banków była zróżnicowana w zależności od sumy aktywów. Duże banki charakteryzowały się bardziej ekspansywnym rozwojem, miały mniejszą rentowność aktywów i znacznie większy zwrot na kapitale, przy najniższym w sektorze banków spółdzielczych wskaźniku wypłacalności. Ich szybki rozwój hamuje głównie wartość funduszy własnych.

Małe banki, działając na niewielkim terenie, miały mniejsze szanse rozwoju i większe trudności z wykorzystaniem funduszy własnych. Banki te miały większą marżę procentową, prowadziły działalność przy relatywnie niższych kosztach odsetkowych i osiągały większy zwrot z aktywów.

LITERATURA

- Bagieński S., Perek A. 2012: *Sytuacja ekonomiczna banków spółdzielczych w Polsce w latach 2005-2010*, „Roczniki Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich”, t. 99, z. 2.
- Bień W., Sokół H. 2000: *Ocena sytuacji finansowej banku komercyjnego*, Wyd. Difin. Warszawa.
- Dobosiewicz Z. 2011: *Bankowość*, PWE, Warszawa.
- Pyka I., Cichorska J., Cichy J. 2012: *Portfele aktywów bankowych. Analiza teoretyczno-empiryczna*, Wyd. CeDeWu, Warszawa.
- Stefański M. 2006: *Nowe regulacje dotyczące wymagań kapitałowych wobec banków*, „Materiały i Studia”, z. 212, NBP.
- Szambelańczyk J., Woźniak G. 1997: *Zarządzanie bilansem banku spółdzielczego*, [w] *Zarządzanie bankiem spółdzielczym*, J. Szambelańczyk (red.), Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej. Poznań.
- Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszenia się i bankach zrzeszających z dnia 7 grudnia 2000*, Dz.U. 2001.119.1252.
- Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997*, Dz.U. 2002.72.665.
- Zaleska M. 2003: *Zarządzanie aktywami i pasywami banku spółdzielczego*, Wyd. Twigger, Warszawa.

Stanisław Bagieński, Aleksandra Perek

THE VALUE OF ASSETS OF COOPERATIVE BANKS AND THEIR FINANCIAL SITUATION

Summary

The article presents changes in financial situation of cooperative banks in the years 2005-2011, taking into account differences in the size of banks resulting from the measured value of the assets. The research used quantitative data contained in the financial statements of 574 cooperative banks, published in the Monitor Cooperative B. Throughout the study period, the functioning of cooperative banks was safe, stable and profitable. The whole sector was characterized by moderate variability (concentration) of the assets. Despite this, the size of the bank measured by the value of assets differentiated their financial situation. Large banks have more dynamic growth, a lower return on assets and a higher return on equity. Small banks have a higher share of equity in total assets and higher capital adequacy ratios. They achieved a greater return on assets because the rate margins have increased and because they have operated with lower interest expense.

Adres do korespondencji:

dr hab. Stanisław Bagieński, prof. nadzw. SGGW, mgr Aleksandra Perek
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw,
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
tel. (22) 593 42 39, (22) 593 42 71,
e-mail: stanislaw_bagienski@sggw.pl; aleksandra_perek@sggw.pl